

A TASZ a gyülekezési szabadságról

A gyülekezési szabadság egyszerre volt vívmánya és előfeltétele az 1989-es alkotmányos forradalomnak Magyarországon. Másfél évtized elteltével mégis heves viták keresztüztébe került. Egy-egy tüntetés szélsőséges nézetekkel sokkolta a közvéleményt (egyszerűsítés neonácik seregszemléje). Máskor az átlagtól elütő életformákkal szembesítette (kendernapi tüntetés, meleg büszkeség napja). Nem csoda, hogy liberális gondolkodású polgártársaink között is vannak, akik hathatósabb beavatkozást szeretnének a közrend, a köznyugalom védelmében. A rendszerváltás éveitől a politikai apátiába visszasüllyedő magyar társadalomban olyanok is számszerűen vannak, akik egész egyszerűen a magánéletükbe való jogtalan behatolásnak értékelnek minden egyes útlezárással, forgalom-elte-reléssel és hangzavarral járó véleményformálást.

Mi a gyülekezési szabadság és miért fontos?

A gyülekezés (köztéri demonstráció, felvonulás) a véleménynyilvánítás családjába tartozik. Lényeges ismérvei a következők:

- a gyülekezés résztvevője másokkal közösen nyilvánítja ki a véleményét;
- nem képviselő útján, hanem személy szerint vesz részt a közös vélemény nyilvánításában;
- részvétele nem közvetve (például aláírás útján), hanem testi mivoltában valósul meg;
- az akció általában közteret foglal le;
- célja a figyelemfelhívás és a nyomásgyakorlás.

A gyülekezés megsokszorozza az egyéni véleménynyilvánítás erejét; tudatja, hogy a vélemény egy összefogásra kész közösség álláspontja; kifejezésre juttatja a résztvevők elszántságát a közös cselekvésre. Ezért hatékonyabban formálja a társadalmi környezetet, mint az egyéni megszólalás. Ugyanakkor érzékenyebben reagál a közügyek alakulására, mint a demokratikus részvétel ismétlődő időpontokhoz kötött formái, amilyenek a vá-

lasztások. A helyi ügyektől a globalizáció által fölvetett ügyekig bármit célba vehet. A Világkereskedelmi Szervezet, a Világbank vagy a G8 találkozóinak színhelyén tartott megmozdulások résztvevői a világ legkülönbözőbb pontjairól verődnek össze, a demonstrációkat jelentős részben az interneten keresztül szervezik. A kollektív megmozdulások számos alkalommal a politika látómezején kívülrekedt csoportok, új vallások, ideológiák, eltérő életformák hirdetőinek hangját erősítik fel. A gyülekezési jog tehát nem pusztán önkifejező eszköz a bennünket körülvevő világ alakítására. A gyülekezési szabadság szavatolása nélkül nem képzelhető el a polgárok tevékeny részvételére alapozott demokrácia.

Mi a nemzetközi gyakorlat?

Az Emberi jogok egyetemes nyilatkozata 20. cikkében, a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya 21. cikkében deklarálja a békés gyülekezéshez való jogot.

Az Emberi jogok európai egyezménye 11. cikke a következőket tartalmazza: „1. Mindenkinek joga van a békés célú gyülekezés szabadságához (...) 2. E jogok gyakorlását

csak a törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság vagy közbiztonság, a zavargás vagy bűncselekmény megakadályozása, a közegészség, az erkölcsök, illetőleg mások jogai és szabadságjogai védelmében szükségesek. E cikk nem képezi akadályát annak, hogy jogoknak a fegyveres erők, a rendőrség vagy az államigazgatás tagjai által történő gyakorlását a törvény korlátozza.”

Az 1831. évi belga alkotmány foglalta magába a gyülekezési szabadság klasszikus megfogalmazását: „A belgák békés és fegyvertelen gyülekezésének jogát a törvény biztosítja, és e jog gyakorlásához előzetes hatósági engedély nem szükséges. Ez a rendelkezés nem vonatkozik a köztéri gyűlésekre, melyek teljes egészükben rendőri szabályozás alá esnek.” Ezt a mintát követte az NSZK 1949. évi Alaptörvénye is: „Minden németnek joga van arra, hogy bejelentés vagy engedély nélkül békésen, fegyvertelenül gyülekezzen. A köztéri gyűlések vonatkozásában ez a jog törvény alapján korlátozható.” Így a német jog ismeri az előzetes bejelentési kötelezettség intézményét. A Szövetségi Alkotmánybíróság azonban 1991-ben úgy foglalt állást, hogy halasztást nem tűrő sürgősség esetén a bejelentés hiánya még nem alap a feloszlásra,

Fotó: MTI

bár elvárható, hogy amint lehetséges, megtörténjen a hatóságok tájékoztatása (értelemszerűen a határidők lerövidülésével) A bejelentés tehát alapvetően a rendészeti feltételek egyszerűsítésére szolgál.

A német szabályozás sajátos megoldásokkal kívánja megakadályozni a demokráciára veszélyes összefüggéseket. Németországban tilos tüntetni a parlament épülete előtt, tiltott a kutyás és az egyenruhás tüntetés, továbbá maszk viselése. Igaz ugyanakkor, hogy a rendőrség csak indokolt esetben készíthet felvételt a felvonulókról.

Ausztriában a nyilvános – szabad ég alatt tartott – gyűléseket legalább 24 órával korábban kell írásban bejelenteni a rendőrhatalomnak.

A gyülekezési szabadság tárgyában hozott egyik legismertebb strasbourgi emberi jogi bírósági döntés az „Ezelin v. France”-ügyben született. A Franciaországhoz tartozó Guadeloupe-on 1983 februárjában egy bírói döntés váltott ki indulatos tömegtüntetést. A demonstrálók közigazgatási épületeket rongáltak meg, sértegették a rendőrséget és a bíróságot, falfirkákat mázoltak középületekre. A résztvevők között volt Roland Ezelin helyi ügyvéd, aki ellen ügyészi feljelentésre fegyelmi eljárás indult, majd a fellebbviteli bíróság megrovás fegyelmi büntetést szabott ki vele szemben. Ezelint azért marasztalták el, mert nem fejezte ki rosszaságát a tüntetők által elkövetett jogtalanságok és sértések miatt és elhatárolódása jeleként, nem hagyta el a felvonulást. A szankció alapja kizárólag az ügyvédi hivatásra alkalmazandó sajátos szabályrendszer volt. A strasbourgi bírák úgy foglaltak állást, hogy nem szabad olyan irányban haladni, amely a fegyelmi büntetésekkel elbátorítaná az ügyvédeket attól, hogy hasonló helyzetekben kinyilvánítsák meggyőződésüket: „(...) a békés célú tüntetésben való részvétel szabadsága – egy nem tiltott tüntetés esetén – olyan jelentőségű, hogy semmiféle korlátozást nem szenvedhet el, még ha egy ügyvédről van is szó, főleg ha az érintett maga nem követ el egyetlen kifogásolható cselekedetet sem.”

A „Plattform Ärzte für das Leben v. Austria”-ügyben a strasbourgi bíróság megállapította az állami szervek intézményvédelmi kötelezettségét. Eszerint a gyülekezési szabadság kiterjed az ellentüntetők zaklatásával szembeni rendőri védelemre (egyszersmind az „ellentüntetéshez” való jog nem terjed ki a másik rendezvény megzavarására).

Milyen rendelkezések szabályozzák a gyülekezési jogot Magyarországon?

Az Alkotmány 62. § (1) bek.-e szerint a Magyar Köztársaság elismeri a békés gyülekezés jogát és biztosítja annak szabad gyakorlását. „A gyülekezési jogról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges”. A rendszerváltás hajnalán megalkotott, a gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvény (Gyt.) a következőképpen definiálja a gyülekezési szabadságot:

- „A gyülekezési jog mindenkit megillető szabadságjog, amelyet a Magyar Köztársaság elismer és biztosítja annak zavartalan gyakorlását”;
- „A gyülekezési jog gyakorlása keretében békés összefüggések, felvonulások és tüntetések (a továbbiakban együtt: rendezvény) tarthatók, amelyeken a résztvevők véleményüket szabadon kinyilváníthatják.”;
- „A rendezvény résztvevői jogosultak a közösen kialakított álláspontjukat az érdekeltek tudomására hozni”.

A törvény a gyülekezési jog általános korlátjaként állapítja meg, hogy gyakorlása nem valósíthat meg bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, valamint nem járhat mások jogainak és szabadságának sérelmével. A Gyt. hatálya nem terjed ki a vallási, kulturális, sport- és családi rendezvényekre, valamint a választási kampányeseményekre, míg a fegyveres testületek tagjait megillető gyülekezési jog gyakorlásának szabályozását a Gyt. a szolgálati szabályzatra utalja.

A Gyt. értelmében, rendezvény szervezője csak magyar, ill. tartózkodási vagy letelepedési engedéllyel rendelkező nem magyar állampolgár lehet. A közterületen tartandó rendezvényt a szervező legalább három nappal megtartásának tervezett időpontja előtt köteles bejelenteni az illetékes rendőrkapitányságon. Az írásbeli bejelentésnek tartalmaznia kell: a rendezvény kezdetének és befejezésének várható időpontját, helyszínét, útvonalát, célját, napirendjét, a résztvevők várható létszámát, a zavartalan lebonyolítást biztosító rendezők számát, a szervező szerv vagy személyek és a szervezők képviseletére jogosult személy nevét és címét.

A rendőrhatalom a bejelentés beérkezésétől számított 48 órán belül a rendezvénynek a bejelentésben megjelölt helyszínen vagy időben való megtartását három esetben tilthatja

meg (a határozatot 24 órán belül írásban kell közölni a szervezővel): ha a bejelentéshez kötött rendezvény megtartása a népképviselői szervek vagy a bíróságok zavartalan működését súlyosan veszélyeztetné, ill. a közlekedés rendjének aránytalan sérelmével járna. A szervező a közléstől számított 3 napon belül kérheti a rendőrhatalom határozat bírósági felülvizsgálatát. A bíróság a kérelem beérkezésétől számított 3 napon belül, nempereles eljárásban határoz. Ha a bíróság a rendőrség határozatát a rendezvény bejelentésben megjelölt időpontját követően helyezi hatályon kívül, az új időpontról elegendő 24 órával korábban tájékoztatni a rendőrhatalomot.

A rendezvényen résztvevők nem jelenhetnek meg fegyveresen, ill. felfegyverkezve, a rendőrség képviselője a rendezvényen jelen lehet. A rendezvény résztvevője által okozott kárért a szervező a károkozóval egyetemlegesen, a polgári jog szabályai szerint felel. A rendezvény résztvevői a bejelentésben megjelölt befejezési időpontban kötelesek a rendezvény helyszínét elhagyni.

A gyülekezési szabadság elé emelt korlátok a megtiltás mellett a feloszlátás intézményében öltönek tetet. A Gyt. a szervezőt kötelezi a rendezvény feloszlátására, ha a résztvevők magatartása a rendezvény törvényességét veszélyezteteti, s a rend másként nem állítható helyre. A rendőrség akkor jogosult és egyúttal köteles a rendezvényt feloszlátani, ha

- a gyülekezési jog gyakorlása a Gyt.-ben megfogalmazott általános tilalmakba ütközik (a népképviselői szervek vagy a bíróságok zavartalan működését súlyosan veszélyezteteti, ill. a közlekedés rendjét aránytalanul sérti),
- a résztvevők fegyveresen, ill. felfegyverkezve jelennek meg,
- a bejelentéshez kötött rendezvényt bejelentés nélkül, a bejelentett időponttól, helyszíntől, útvonaltól, céltól, ill. napirendtől eltérően,
- avagy tiltó határozat dacára tartják meg.

A rendőri feloszlátást figyelmeztetésnek kell megelőznie. A rendezvény résztvevője a feloszlátástól számított 15 napon belül indíthat pert a feloszlátás jogellenességének megállapítására. A rendőrség eljárására egyebekben a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. tv., valamint a rendezvények rendjének biztosításával kapcsolatos 15/1990. (V. 14.) BM. rendelet irányadó.

A gyülekezési szabadságot már a vélemény-szabadság alkotmányos tartalmának megha-

tározásban úttörő szerepet játszó 1992-es alkotmánybíróági határozat [30/1992. (V. 26.) Abh.] is a kommunikációs jogok közé sorolta. Ennél fogva nincs okunk azt gondolni, hogy a gyülekezés, mint sajátos jellegű véleménynyilvánítás, érdemben eltérő feltételekkel korlátozható, mint maga a véleményszabadság. Az Alkotmánybíróság egyetlen jelentős, a gyülekezési jogot taglaló határozata [55/2001. (XI. 29.) Abh.] is kollektív véleménynyilvánításként fogta fel a gyülekezést: „Gyűlések megszervezésének, megtartásának, az azokon való részvételnek a joga nélkül a nézetek, információk megszervezésének és másokkal való megosztásának, a vélemények közösen történő kialakításának a lehetősége ugyanis aligha volna megvalósítható.” Sajnálatos, hogy a 2001-es határozat a továbbiakban meglehetősen következetlenséggel kezelte a kilencvenes évek alapjogi bírásokorlásának érveit.

A gyülekezési szabadság – mint minden más alapjog – vonatkozásában az államot intézményvédelmi kötelezettség is terheli („biztosítja annak szabad gyakorlását” – Gyjt.) Ennek keretében a közúton megtartásra kerülő rendezvényről a rendőrség a közút kezelőjét tájékoztatja, a rendőrség és más arra illetékes szerv a rendezvény rendjének biztosításában a szervező kérésére közreműködik, a rendezvényt megzavaró személyek eltávolításáról intézkedik. Az állam a gyülekezés szabadságát büntetőjogi eszközökkel is védi: a gyülekezési szabadság megsértése büntetést követi el, aki más gyülekezési jogának gyakorlásában erőszakkal vagy fenyegetéssel jogtalanul akadályoz [Büntetőtörvénykönyv 228/A. §], s rendbontás vétségét – minősített esetben: büntetést – követi el, aki a nyilvános rendezvény rendezőjének a rend fenntartása érdekében tett intézkedésével szemben erőszakkal vagy fenyegetéssel ellenállást tanúsít [Btk. 271/A. §].

Melyek a gyülekezési szabadság legfőbb hazai problémái?

A GYÜLEKEZÉS CÉLJA, TARTALMA

1. A 2002-es választásokat követően, a választási jogorvoslatok kimerítése után szélsőjobb oldali csoportok a budapesti Erzsébet-híd bejelentés nélküli lezárásával követelték a szavazatok újraszámolását és a kormány távozását. 2003 februárjában a náci eszméket dicsőítő Vér és Becsület Kulturális Egyesület a parlament előtt tartott egyenruhás seregszem-

lét. Ez a két esemény motiválta Takács Albert helyettes ombudsman törvénymódosítási javaslatát: a rendőrség előzetesen tilthasson meg olyan demonstrációt, amely nyilvánvalóan alkotmányellenes célra irányul.

A TASZ nem ért egyet azzal, hogy a tüntetést az általa hirdetett eszmék tartalma alapján korlátozzák. Mivel a gyülekezési szabadság a véleménynyilvánítási szabadság különleges esete, ezért rá is vonatkozik az, amit az Alkotmánybíróság a véleménynyilvánítási szabadságról megállapított: „A szabad véleménynyilvánításhoz való jog a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül védi. (...) Az Alkotmány a szabad kommunikációt – az egyéni magatartást és társadalmi folyamatot – biztosítja, s nem annak tartalmára vonatko-

remt veszélyhelyzetet, mint mondjuk ha egy újságíró fogalmazza meg. De azt, hogy a veszély „nyilvánvaló és közvetlen”-e, csak az adott körülmények ismeretében lehet megítélni. A veszélyhelyzet keletkezésének vagy bűncselekmény elkövetésének pusztán statisztikai valószínűségére hivatkozva a gyülekezési jogot nem lehet korlátozni.

2. 2004 januárjában a Tilos Rádió betiltásáért rendezett demonstráció végén néhányan elégettek egy izraeli zászlót. A rendőrség garázdaság címén indított eljárást a zászlóégetők ellen. A Büntetőtörvénykönyv 271. §-a értelmében garázdaságot követ el az, aki olyan kihívóan közösséggel szemben, erőszakos magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy másokban megbotráncolást vagy riac-

Fotó: MTI

zik a szabad véleménynyilvánítás alapjoga” [30/1992. (V. 26.) Abh.]. A gyülekezési jognak tehát csakis külső korlátai lehetnek; a rendezvény által népszerűsített eszmék „nyilvánvaló alkotmányellenessége” nem lehet elfogadható indoka a tiltásnak. Ha nem így volna, akkor törvényen kívül helyeződne – például – a legitimista, euroszeptikus, radikális antikapitalista, továbbá a halálbüntetés visszaállítását és az abortusz teljes körű megtiltását célzó megmozdulások is.

Mint a véleménynyilvánítás esetében általában, a gyülekezés esetében is az erőszakos cselekmény felidézésének nyilvánvaló és közvetlen veszélye az a külső korlát, mely a szabadság határát kijelöli. Tagadhatatlan, hogy ugyanannak a véleménynek egy köztéri rendezvény útján való kifejezése könnyebben te-

dalmat keltsen. A hatóság azzal is érvelt, hogy a gyülekezési jog gyakorlása nem valószínűsíthető bűncselekmény.

A TASZ nem ért egyet az ügy büntetőjogi megoldásával. A szabad véleménynyilvánítás joga a hétköznapi szólást és a szimbolikus beszédet egyformán védi. Mivel a mediatisált politikában a tömegességről fokozatosan a látványosságra tevődik át a hangsúly, a kollektív véleménynyilvánítás is egyre gyakrabban ölt szimbolikus formát. A hatvanas-hetvenes években, amerikai pacifisták tüntetéseinek példájára már-már „közhelyszerűen” égették el a katonai igazolványokat és a csillagos-sávós lobogót. Az égetés aktusa (főként, ha más tulajdonában álló tárgyat érint) nyilvános helyen, közterületen kétségkívül kimerítheti a garázdaság törvényi tényállását. Ha azonban

az égetésre (vagy bármely egyéb dolog elleni erőszakra) véleménynyilvánítás céljából kerül sor, és ha ugyanakkor sem mások testi épisége, sem mások tulajdona nem kerül veszélybe, akkor a véleményszabadsággal védett szimbolikus kifejezés „erősebb” a garázdaság tényállásával védett jogtárgyánál, a köznyugalomnál. Kiváltképp így van ez, ha a drasztikus kifejezési mód nem teljesen váratlanul (a járókelőkben riadalmat keltve), hanem egy törvényes rendezvénybe ágyazva következik be.

A KÖZLEKEDÉS RENDJE

A gyülekezés sajátosságaiból következik, hogy általában zavarja a közlekedést. Ez részben elkerülhetetlen velejárója, részben azonban fontos eszköze a figyelemfelkeltésnek. Ezért nem várható el, hogy egyáltalán ne okozzon fennakadást a közlekedésben. A kérdés az, hogy milyen mértékű fennakadást kell a társadalomnak tudomásul vennie azért, hogy a gyülekezéshez való jogot valóban gyakorolni lehessen.

A Gyjt. szerint a rendőrség „a rendezvénynek a bejelentett helyszínen vagy időben való megtartását megtilthatja”, ha az „a közlekedés rendjének aránytalan sérelmével járna”. Ez a rendezvény céljával, értelmével, az általa kifejezendő nézetekkel szemben semleges, objektív korlát. A demokratikus jogállam világnézetileg semleges érvekre épül. Semlegesnek nevezzük azokat a jogi formulákat, amelyekről a köztársaság polgárai feltételezhetően ugyanazt tartják, világnézeti és pártpolitikai elköteleződésre tekintet nélkül. A „közlekedés rendjének aránytalan sérelméről” – mint semleges fogalomról – tizennégy esztendőn keresztül nagyjából mindenki ugyanazt gondolta. Évente legfeljebb egy-két demonstrációt tiltott meg a rendőrség, és ez nem váltott ki nyugtalanságot a közvéleményben.

2003 februárjában ez a jogintézmény hirtelen válságba került. A rendőrség először a

már említett Vér és Becsület Kulturális Egyesület Hősök tereére hirdetett tüntetését tiltotta be, majd ugyanoda, ugyanarra az időpontra tudomásul vette a fiatal baloldaliak összejövetelét. Majd ugyancsak betiltották az iraki háborút ellenző Civilek a Békéért mozgalom Andrassy út-Hősök tere útvonalra tervezett felvonulását. Ezután következett az évtizede hagyományos Tibetet támogató demonstráció betiltása. Az indok minden esetben a „közlekedés rendjének aránytalan sérelme” volt. Feltehetően az élénk tiltakozás hatására a Civilek a Békéért végül az eredeti helyszínen és időpontban gyülekezhetett, a Vér és Becsület pedig a parlament épülete elé vonulhatott.

A probléma abból adódott, hogy az eredetileg semlegesnek megalkotott formulát a jogalkalmazó rendeltetésével ellentétesen kezdett használni. Erős a gyanú, hogy a kormányzati szervek ezért a „közlekedés rendjének aránytalan sérelmére való” hivatkozás visszaélészerű alkalmazásával kívánták elejét ven-

ni mind a neonáci tüntetésnek, mind a hivatalos magyar külpolitikát kritizáló megmozdulásoknak. A gyanút erősíti, hogy például a Civilek a Békéért szombat délutánra hirdette meg rendezvényét, ráadásul a közlekedéstatisztikai adatok szerint is kevesebb embert érintett az útvonal-lezárás, mint amennyien a demonstráción részt vettek.

Sajnos a 2003 februárjában tapasztalt jogalkalmazási zűrzavarhoz az Alkotmánybíróság is hozzájárult az 55/2001. (XI. 29.) ABh. számú határozatával. Az AB-döntés indokolása úgy fogalmaz, mintha a közlekedés zavar talanságához fűződő érdek ugyanúgy egy alkotmányos alapjog oltalma alatt állna, mint a köztéri gyűlés szabadságának érdeke: „a (...) gyűlések (...) elkerülhetetlenül gátolják a rendezvényen részt nem vevőknek a szabad mozgáshoz, így a közlekedéshez való jogát – e két alapjoggal kapcsolatban a hatóságnak is arra kell törekednie, hogy az egyik jog gyakorlása a másik jog érvényesülését csak az el-

kerülhetetlenül szükséges mértékben nehezítse meg.” Ez téves vélekedés, és nincs összhangban a 30/1992. (V. 26.) ABh. álláspontjával sem. Ez a határozat egyfajta erősortrendet állított fel a kommunikációs jogokkal konkuráló szempontok között: „A vélemény szabadságával szemben mérlegelendő korlátozó törvénynek nagyobb a súlya, ha közvetlenül másik alanyi alapjog érvényesítésére és védelmére szolgál, kisebb, ha ilyen jogokat csakis mögöttesen, valamely intézmény közvetítésével véd, s legkisebb, ha csupán valamely elvont érték önmagában a tárgya (pl. köznyugalom)”. A gyülekezési törvény szerkezetéből kiolvasható jogalkotói akarat a „közlekedés rendjét” vitathatatlanul a „köznyugalommal” hasonlatos elvont értéként vette számításba. Az 55/2001. sz. AB-határozat ezt az elvont értéket alapjogiasította és helyezte az első helyre, a kommunikációs jogok – így a gyülekezési jog – korlátozhatóságát legerőteljesebben megalapozható érdekek közé.

Fotó: MTI

A TASZ álláspontja szerint félreértés a mozgásszabadság mint alkotmányos alapjog ré-

szének tekinteni azt az állítólagos jogot, hogy a közlekedő akadálytalanul végighaladjon egy bizonyos útvonalon. A Gyjt. ebben a tekintetben nem szorul módosításra. Elfogadhatatlan azonban, hogy a hatalom a törvény adta lehetőségekkel visszaélve akadályozza meg a számára kellemetlen nézetek utcai megjelenését. Aggályos továbbá az a tendencia, amely elvitatja a kommunikációs jogok primátusát az elvont értékekkel szemben.

2003 decemberében, egy hétfő este, harcos ellenzékiek szerveztek felvonulást a budai Gesztenyés-kertből a kormányfő egy hegyvidéki utcában található házához. A rendőrség ebben az esetben is a „közlekedés rendjének aránytalan sérelmére” hivatkozva tiltotta be a megmozdulást (a tilalom dacára megtartott összejövetelt feloszlatták).

SPONTÁN TŰNTETÉSEK

Ahol a demokratikus közélet eleven, ott rendre felébred az igény az azonnali válaszra. A gyülekezési szabadság jelentősége egy demokratikus társadalomban éppen az alkotmányos intézmények működését kísérő spontán megnyilvánulásokban ragadható meg. A rendszerváltás utáni Magyarország első komoly tömegmegmozdulása is egy ilyen spontán reakció volt. A taxisblokádot 1990 októberében az váltotta ki, hogy a kormány előzetes egyeztetés nélkül, váratlanul döntött a benzin árának drasztikus megemeléséről.

A korabeli alkotmányjogi viták a polgári engedetlenség fogalma körül forogtak. A spontán megmozdulások törvényi lehetősége, ill. lehetetlensége a 2002. július 4-i Erzsébet-hídi „híd foglалás” kapcsán került az érdeklődés középpontjába.

Az 55/2001. (XI. 29.) AB-határozattal elbírált indítvány az előzetes bejelentési kötelezettség (Gyjt. 6. §) alkotmányosságát is megkérdőjelezte, mondván a rendelkezés kizárja a gyülekezési jog gyakorlásának spontán lehetőségét. Az Alkotmánybíróság – ahogyan arra már utaltunk – abból indult ki, hogy minden egyes utcai megmozdulás a gyülekezés és a mozgás szabadsága közti összeütközéshez vezet. A taláros testület úgy vélte: „(...) két alapjog: a gyülekezés és a mozgás szabadsága esetleges konfliktusának megelőzésére a hatóságnak szükségképpen rendelkeznie kell azzal a jogszabályi felhatalmazással, hogy biztosítsa mindkét alapjog érvényesülését, illetőleg, ha ez lehetetlen, azt, hogy az egyik csak a legszükségesebb mértékben szoruljon háttérbe időlegesen a másik javára. Ez

indokolja, hogy a hatóság időben tudomást szerezzen a közterületen tartandó rendezvényről, és erre szolgál a rendezvény előzetes bejelentésének az előírása.” Egyáltalán nem vizsgálta azonban, hogy az azonnali válasz lehetősége mennyiben lényegi eleme a gyülekezés szabadságának.

ELLENTŰNTETÉS

2003. május 4-én délután a Kendermag Egyesület a lágy drogok legalizálása melletti rendezvényt szervezett a budapesti Vörösmarty térré. Ugyanerre az időpontra és helyszínre szélsőjobboldali csoportok ellentüntetést hirdettek. A Kendermag-rendezvény kezdő időpontjában összesen két rendőr tartózkodott a téren, az ellentétes táborokat csupán kordonok választották el egymástól. Az ellentüntetők kezdetül fogva széfütülték a Kendermag-rendezvényt, tojjással hajigálták, majd a tettlegességtől sem visszariadva elkezdték kiszorítani a térről a másik tüntetés résztvevőit. A rendőrség másfél óra elteltével avatkozott csak közbe; ahelyett, hogy megkísérelte volna helyreállítani a rendet, mindkét demonstrációt feloszlatta.

A Vörösmarty téri botrány után a kormányzati körök a gyülekezési törvényt kárhoztatták, mondván a hatályos szabályozás lehetőséget nyújt ellentüntetések szervezésére. Álláspontunk szerint, ez rendjén is van. Egy demokratikus társadalomban fontos és megszokott szerepük van az ellendemonstrációknak. Amikor 2003 februárjában a Vér és Becsület végül megtartotta a seregszemlét a parlament épü-

lete előtt, a tér másik oldalán – a hungarista gyűlés elleni tiltakozás legitím eszközeként – antifasiszta megmozdulást szerveztek. Nyugat-Európában rendszeresen néznek egymással farkasszemet anarchista és neonáci tüntetők – igaz, közöttük plexivel és bukósisakkal felszerelt rendőri egységek sorakoznak fel.

A Kendermag ellenfeleinek éppúgy joguk volt 2003. május 4-én a Vörösmarty téren tüntetni, mint a Kendermag hívására gyülekezőknek. A tüntetés joga magában foglalja az ellentüntetéshez való jogot. Az ellentüntetést ugyanazok a rendelkezések korlátozzák, mint az eredeti tüntetést: nem valósíthat meg bűncselekményt, és nem sértheti mások jogait, amibe természetesen az eredeti tüntetés résztvevőinek a gyülekezéshez és álláspontjuk kifejezéséhez fűződő joga is beleértendő.

Az Alkotmány 62. §-a – és azzal összhangban a Gyjt. 1. §-a – szerint a Magyar Köztársaság nemcsak elismeri a békés gyülekezés jogát, de biztosítja is annak szabad és zavartalan gyakorlását. A rendőrségi törvény értelmében a rendőrség feladata – egyebek mellett – a bűncselekmények megelőzése, a közterület rendjének fenntartásával kapcsolatos rendészeti feladatok ellátása, továbbá védelem nyújtása az életet, testi épséget, a vagyonszabadságot közvetlenül fenyegető vagy sértő cselekményekkel szemben. A rendőrség kötelessége lett volna a békés gyülekezéshez való jog szabad és zavartalan gyakorlásának biztosítása. Ha a rendőrök – az arányosság követelményét (rendőrségi törvény 15. §.) is

szem előtt tartva – a kezdetben még csak szórványosan előforduló erőszakos cselekmények elkövetőit kiemelik a tömegből, az eset nem jutott volna oda, amikor már csak a ketős feloszlátás eszköze maradt.

HÉTKÖZNAPI AKADÁLYOK

Magyarországon – és főként Budapesten – a tüntetésszervezők olykor a gyülekezési szabadság egészen hétköznapi akadályával kénytelenek megbirkózni. A kollektív véleménynyilvánítás rendszerint zajos esemény. Egy átlagos tüntetéssel járó zaj többnyire meghaladja a miniszteri és önkormányzati rendeletekben előírt zajterhelési határértéket. Budapest V. kerületében, a Pénzügyminisztérium épülete előtt – hétköznap, fényes nappal – oszlatott fel már emiatt tüntetést a rendőrség. Más esetekben közterület-foglalási engedélyt kértek számon a gyűlés szervezőitől, ill. az önkormányzat díjfizetéshez kívánta kötni a tulajdonában álló közterület gyülekezési célra történő igénybe vételét.

Ezekben az esetekben a hatóság alacsony szintű jogszabályokra – gyakran helyi önkormányzati rendeletekre – hivatkozva korlátozza a polgárokat alkotmányos és törvényes jogaik gyakorlásában. Ez nyilvánvalóan ellentétes a jogállam normáival. A zajvédelmi, közterület-használati, közlekedési vagy egyéb ilyen szabályok csak olyan esetekben korlátozhatják a közterület használatát, amikor az nem áll a Gyjt. oltalma alatt. A Gyjt. hatálya alá tartozó rendezvényekre ezek a szabályok nem vonatkozhatnak.

Mely területeken szükséges változtatás?

A hatályos gyülekezési törvény jól szolgálta a rendszerváltást, majd a demokratikus közélet működését. Tudjuk, nem lehetséges olyan szabályozást alkotni, amely a hatósági önkényt teljesen ki tudná zárni. Mindazonáltal a gyülekezési jog jelenlegi szabályozása néhány helyen jól láthatóan megkönnyíti a visszaéléseket, másutt pedig még mindig szükségtelen akadályt gördít a gyülekezési szabadság kiteljesedése elé.

- A gyakorlatban számtalanszor okozott problémát, hogy a Gyjt. nem definiálja elég plastikusan a „rendezvény” fogalmát. Nem egyértelmű, hogy néhány, utcán összeverődött emberre vagy éppen röplapozó aktivistákra mikor, milyen feltételekkel lehet alkalmazni a gyülekezési törvény szabályait.
- Rendészeti szempontból szükségtelen, s éppen ezért az információs önrendelkezési jog megengedhetetlen korlátozását jelent, hogy az írásbeli bejelentésben a szervezőnek meg kell jelölnie a „rendezvény célját, illetőleg napirendjét”. Ez a szabály ráadásul azt a tévhitet ébreszti az eljáró hatóságban, hogy a gyülekezés tartalmát is vizsgálnia kell, amikor az esetleges megtiltás felől határoz.
- A német megoldást követve, Magyarországon is utat lehet és kell nyitni a spontán – tehát bejelentés nélkül – létrejött demonstrációk legalizálása előtt. A spontán

tüntetéssel kapcsolatban az államot nem terhelné kötelezettség a rendezvény zavartalanságának védelmére, a résztvevők kötelesek lennének megtartani a közterület használatát szabályozó különféle normákat, és szabálysértési szankció fenyegetné azt a szervezőt, aki, bár erre módja lett volna, mégsem jelentette be az általa szervezett megmozdulást.

- A Gyjt-nek ki kellene mondania, hogy a békés gyülekezés résztvevőit kizárólag a gyülekezési jog szabályai kötik (ez magában foglalja a Btk. rendelkezéseit is, hiszen a Gytv. kimondja, hogy a rendezvény nem valósíthat meg bűncselekményt). Ezzel elejét lehetne venni a gyülekező polgárokat – zajvédelemre, közterület-használati szabályokra hivatkozással – érő zaklatásoknak.
- Nem szól meggyőző érv amellett, hogy a rendezvény szervezőinek köréből a Gyjt. kizárja a külföldieket és a jogi személyeket. A gyülekezési jog mindenkit megillető alapjog és ennek egyik ágense a gyülekezés szervezésének joga. A fegyveres testületek tagjainak szolgálati viszonyáról szóló törvény túlságosan bizonytalan, nehezen körülhatárolható terjedelemben korlátozza a hivatásos állomány tagjainak gyülekezési jogát. Álláspontunk szerint, a hivatásos állományú fegyveresek esetében csak a szolgálati kötelezettségükkel szorosan összefüggő okból és csak a feltétlenül szükséges mértékben állapíthat meg korlátozásokat a szolgálati törvény.

Kiadta a

TASZ

T Á R S A S Á G A S Z A B A D S Á G J O G O K É R T

2004 márciusában.

1114 BUDAPEST, ESZÉK UTCA 8/B., fszt. 2.; TEL./FAX: 209-0046; 279-0755
HONLAP: WWW.TASZ.HU, E-MAIL: TASZ@TASZ.HU, ADÓSZÁM: 18067109-1-43
A kiadvány megjelenését a Ford Alapítvány támogatta.